

УДК 340.131а

Ганьба Б. П.

*кандидат юридичних наук, доцент
завідувач кафедри загально-правових та гуманітарних дисциплін
(Івано-Франківський юридичний інститут Національного
університету «Одеська юридична академія»)*

Ганьба О. Б.

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри теорії та історії
держави і права та приватно-правових дисциплін
(Національна академія Державної прикордонної
служби України імені Богдана Хмельницького)*

ПРАВОПОРУШЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ І ПРАЦІВНИКІВ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ: ПОНЯТТЯ, КЛАСИФІКАЦІЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ

Постановка проблеми у загальному вигляді. Актуальність теоретико-правового аналізу правопорушень, що вчиняються персоналом Державної прикордонної служби України (далі – Держприкордонслужби України), зумовлюється потребами розвитку відомства, спрямованого на вдосконалення системи підготовки, комплектування та вирішення інших питань роботи з особовим складом Держприкордонслужби України, насамперед, його соціального захисту, а також підвищення ефективності

© Ганьба Б. П., Ганьба О. Б., 2016

© Національний університет «Острозька академія», 2016

-
- Правопорушення військовослужбовців і працівників державної прикордонної служби України: поняття, класифікація та особливості / Б. П. Ганьба, О. Б. Ганьба // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2016. – № 2(14) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2016/n2/16hbpkto.pdf>.

системи запобігання та протидії правопорушенням, про що прямо наголошується у Стратегії розвитку Державної прикордонної служби, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2015 р. № 1189-р [1].

Тому особливу увагу слід приділити дослідженню загальнонаукових підходів і проблем, що стосуються окреслення окремих понять, класифікації та особливостей правопорушень персоналу відомства з метою використання отриманих результатів у подальших дослідженнях як правомірної, так і протиправної поведінки військовослужбовців і працівників Держприкордонслужби України з метою запобігання вчиненню таких правопорушень у майбутньому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. Загальні теоретичні положення, що стосуються визначень окремих видів правопорушень, їх класифікації, засобів їх запобігання тощо, відображені у працях таких вітчизняних і зарубіжних вчених, як: С. С. Алексєєва, М. Г. Братасюк, Ю. А. Ведернікова, Є. О. Гіди, О. Ф. Граніна, Ю. І. Гревцова, С. Д. Гусарева, В. В. Копейчикова, А. М. Колодія, А. Ф. Крижановського, В. М. Кудрявцева, О. Г. Кулика, М. С. Малєїна, П. П. Михайленка, В. С. Нерсєсянца, В. В. Оксамитного, С. М. Олейникова, М. А. Пьянова, П. М. Рабіновича, О. Ф. Скакун, О. Д. Тихомирова, В. І. Шакуна, А. О. Штанька та інших.

Однак невпинний розвиток суспільних відносин у сфері охорони та захисту державного кордону України в умовах військового протистояння на сході країни та анексії Криму висуває необхідність подальшого узагальнення та дослідження існуючих теоретичних і практичних аспектів протиправної поведінки та її проявів, а також механізму її превенції у

-
- Правопорушення військовослужбовців і працівників державної прикордонної служби України: поняття, класифікація та особливості / Б. П. Ганьба, О. Б. Ганьба // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2016. – № 2(14) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2016/n2/16hbpkto.pdf>.

діяльності правоохоронних органів спеціального призначення, до яких належить і Держприкордонслужба України.

Метою статті є з'ясування поняття, змісту, класифікації та особливостей правопорушень військовослужбовців і працівників Держприкордонслужби України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Усебічне, деталізоване дослідження правопорушень, що вчиняються персоналом Держприкордонслужби України, їх класифікації за відомими науці та пропонованими авторами критеріями з урахуванням специфіки досліджуваної сфери, дасть можливість глибше дослідити особливості, специфічні сторони та інші проблеми протиправної поведінки, що виявляються в її конкретних проявах серед військовослужбовців і працівників відомства, характерних для цієї вузькоспецифічної правоохоронної сфери.

Переважна більшість науковців, зокрема, О. Ф. Скакун стверджує, що види правопорушень різняться між собою за ступенем суспільної небезпечності (шкідливості), суб'єктами, поширеністю, ознаками суб'єктивної та об'єктивної сторони, за процедурами їх розгляду та галузевою регламентацією тощо [2, с. 464–466].

Інші науковці, погоджуючись із такими критеріями класифікації, пропонують й інші критерії. Так, залежно від об'єкта посягання, розрізняють правопорушення проти держави, проти власності, проти особи, господарські, військові та ін. За формою вини їх поділяють на умисні та необережні; за проявом корисливості виділяють корисливі й некорисливі правопорушення; залежно від моменту закінчення – закінчені та незакінчені; за галузями права – конституційні, дисциплінарні, адміністративні, цивільні та ін.; за сферою прояву – ті, що вчиняються в

-
- Правопорушення військовослужбовців і працівників державної прикордонної служби України: поняття, класифікація та особливості / Б. П. Ганьба, О. Б. Ганьба // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2016. – № 2(14) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2016/n2/16hbpkto.pdf>.

економічній, політичній сферах, у сфері побуту та дозвілля, у військовій та інших сферах [3, с. 525; 4, с. 478].

Учені-кримінологи пропонують злочини класифікувати ще й за такими критеріями: за кількістю вчинених злочинів – первинні й рецидивні; за рівнем професіоналізму суб'єктів вчинення – професійні і непрофесійні; за статевими ознаками суб'єктів вчинення – злочини чоловіків і жінок; за їх віком – злочини дорослих і неповнолітніх; за мотивацією діяння – корисливі, насильницькі та змішані; за іншими критеріями – організовані і спонтанні, корумповані й не корумповані та ін. Виділяють види злочинів і за розділами Особливої частини КК України [5, с. 43].

Дещо інші критерії класифікації злочинів пропонує О. Г. Фролова: за стадіями вчинення; за наявністю чи відсутністю співучасті при вчиненні злочинів; за репрезентованістю об'єкта злочинних посягань в Особливій частині КК України; за причинами й умовами, що сприяють вчиненню злочинів, та за іншими критеріями [6, с. 40].

М. І. Ануфрієв, який досліджує правопорушення в органах внутрішніх справ, залежно від їх тяжкості та шкідливих наслідків, виділяє чотири види правопорушень: 1) кримінальні проступки, що характеризуються як злочини, за які передбачено кримінальну відповідальність; 2) дисциплінарні проступки, що виявляються в невиконанні своїх основних службових обов'язків і спричинили шкоду державним або громадським інтересам, правам громадян; 3) дисциплінарні проступки, що не спричинили шкоду зазначеним об'єктам; 4) дрібні порушення та упущення по службі, що не вплинули на роботу підрозділів [7, с. 31].

А. А. Стародубцев, характеризує службові правопорушення залежно від ступеня та характеру суспільної небезпеки, наводить схожу

▪ Правопорушення військовослужбовців і працівників державної прикордонної служби України: поняття, класифікація та особливості / Б. П. Ганьба, О. Б. Ганьба // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2016. – № 2(14) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2016/n2/16hbpkto.pdf>.

класифікацію, а саме: 1) злочини; 2) адміністративні проступки; 3) майнові делікти; 4) дисциплінарні проступки [8, с. 37].

У контексті нашого дослідження для порівняння проведемо аналіз класифікації правопорушень, яку пропонують американські науковці Дебра Лі, Чарльз Хол, Сюзан Бейрон у правовій системі США.

У США ступінь тяжкості злочину визначає його категорію (вид), яка обумовлює можливе покарання. Відповідно до цього, законодавець поділяє правопорушення: 1) на проступки (дрібні злочини), які становлять клас незначних правопорушень і караються штрафом або ув'язненням протягом одного року. Прикладом проступку може бути порушення правил дорожнього руху водієм. Водночас деякі штати поділяють проступки на класи (А, Б та ін.), які засновані на ступені покарання, накладеного за правопорушення; 2) нетяжкі злочини, які часто розглядають як різновиди проступків, тому що вони в класифікації злочинів останні за порядком. Прикладами нетяжких правопорушень можуть бути порушення правил стоянки транспорту або порушення будівельних норм; 3) тяжкі злочини – це будь-який злочин, що карається смертним вироком або ув'язненням у федеральній в'язниці чи в'язниці штату для небезпечних злочинців терміном більше одного року.

Кожний штат і федеральний уряд класифікують тяжкі злочини залежно від ступеня тяжкості. У штаті Вірджинія, наприклад, існує шість ступенів тяжкості злочинів, які класифікують відповідно до покарань за кожний злочин: перший ступінь тяжкості злочину карається смертним вироком або довічним ув'язненням; другий ступінь – довічним ув'язненням або ув'язненням на термін більше 20 років; третій ступінь – ув'язненням на термін від 5 до 20 років; четвертий ступінь – ув'язненням на термін від 2 до 10 років; п'ятий ступінь – ув'язненням на термін від 1 до

▪ Правопорушення військовослужбовців і працівників державної прикордонної служби України: поняття, класифікація та особливості / Б. П. Ганьба, О. Б. Ганьба // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2016. – № 2(14) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2016/n2/16hbpkto.pdf>.

10 років або на менший термін за розглядом суду; шостий ступінь – ув'язненням на термін від 1 до 5 років або на менший термін за розглядом суду. Визначення ступеня тяжкості злочину залежить від обставин кожного випадку [9, с. 58].

Беручи до уваги ступінь поширення серед військовослужбовців і працівників Держприкордонслужби України окремих видів правопорушень, вважаємо за доцільне розглянути злочини, адміністративні та дисциплінарні проступки, вчинювані зазначеними суб'єктами, що допоможе нам з'ясувати їх певні характерні особливості та відмежувати від деліктів, учинюваних іншими суб'єктами.

Відповідно до чинного КК України (ст. 11–12), злочин – це передбачене КК України суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом злочину. Залежно від ступеня тяжкості, законодавець установив загальний підхід до класифікації злочинів, відповідно до якого їх поділяють на злочини невеликої тяжкості, середньої тяжкості, тяжкі й особливо тяжкі [10, ст. 11–12].

Необхідно наголосити, що сфера дії норм КК України стосовно військовослужбовців ширша, ніж цивільних фізичних осіб, оскільки суб'єктами злочинів проти встановленого порядку несення військової служби – так званих військових злочинів, – можуть виступати тільки військовослужбовці Держприкордонслужби, Збройних Сил України та інших правоохоронних структур. Про це безпосередньо йдеться у ст. 401 КК України, у якій наголошується, що за відповідними статтями розділу 19 КК України несуть відповідальність військовослужбовці Збройних Сил України, СБУ, ОВС, Держприкордонслужби України та інших органів. Також у згаданій статті законодавець закріпив визначення військового злочину [10, ст. 401].

-
- Правопорушення військовослужбовців і працівників державної прикордонної служби України: поняття, класифікація та особливості / Б. П. Ганьба, О. Б. Ганьба // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2016. – № 2(14) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2016/n2/16hbpkto.pdf>.

Протиправна поведінка військовослужбовців згаданих органів України виявляється також у вчиненні ними злочинів, передбачених ст. 402–408, 410–415, 417, 419, 422–426 КК України.

Окрім зазначеного, військовослужбовці або працівники можуть виступати суб'єктами злочинів, які пов'язані зі специфікою виконання ними службових обов'язків з охорони державного кордону: «Контрабанда» (ст. 201 КК України), за умови, що такий суб'єкт виступає співучасником вчиненого; «Контрабанда наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів...» (ст. 305 КК України), за щойно названої умови; «Незаконне переправлення осіб через державний кордон України» (ст. 332 КК України); «Підроблення документів, печаток, штампів...» (ст. 358 КК України) тощо.

Відповідно до статистики вчинених у період з 2007 по 2013 рр. особовим складом Держприкордонслужби України правопорушень, військовослужбовці та працівники відомства здебільшого вчиняли злочини, передбачені такими статтями КК України: ст. 366 КК України – 58 злочинів; ст. 419 КК України – 49 злочинів; ст. 286 КК України – 46 злочинів; ст. 410 КК України – 35 злочинів; ст. 368 КК України – 34 злочини; ст. 358 КК України – 28 злочинів; ст. 407 КК України – 27 злочинів; ст. 332 КК України – 22 злочини; ст. 423 КК України – 19 злочинів; ст. 190 КК України – 16 злочинів; ст. 296 КК України – 16 злочинів; ст. 409 КК України – 14 злочинів; ст. 424 КК України – 13 злочинів. Тому саме ці злочини потребують значної концентрації зусиль щодо їх попередження.

Решту злочинів, які зафіксовано в офіційній звітності, вчиняли значно рідше (не більше десяти протягом семи років), однак, зважаючи на їх підвищену суспільну небезпеку (наприклад, злочинів, передбачених ст. 201

▪ Правопорушення військовослужбовців і працівників державної прикордонної служби України: поняття, класифікація та особливості / Б. П. Ганьба, О. Б. Ганьба // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2016. – № 2(14) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2016/n2/16hbpkto.pdf>.

КК України – 10 зареєстрованих випадків; передбачених ст. 185 КК України – 9 злочинів; передбачених ст. 425 КК України – 9 злочинів; передбачених ст. 413 КК України – 8 злочинів), вони також потребують ретельного наукового аналізу та всебічного дослідження з метою вироблення ефективних засобів щодо їх попередження, удосконалення правовиховної роботи з військовослужбовцями та працівниками Держприкордонслужби України.

З урахуванням здійсненого аналізу пропонуємо таке визначення злочину у сфері охорони державного кордону: це – суспільно небезпечне, кримінально каране, винне діяння (у формі дії або бездіяльності), що вчиняється військовослужбовцем або працівником Держприкордонслужби України і пов'язане з використанням влади або службового становища та яке заподіює шкоду, пов'язану з порушенням або посяганням на недоторканність державного кордону України, права, свободи, інтереси фізичних або юридичних осіб, державні або громадські інтереси.

Адміністративні проступки, хоча й досліджувалися багатьма вченими, проте до сьогодні потребують більшої уваги ті, що вчинюються у вузьких сферах правоохоронної діяльності, таких як сфера охорони державного кордону.

Проступок можна оцінювати в різних аспектах. Наприклад, у загальносоціальному значенні його розглядають як антисоціальне або шкідливе для суспільства діяння, яке спрямоване на потурання основ цивілізованого життя та порушує норми, що зафіксовані правовими кодексами держави [11, с. 20]. В окремих джерелах проступки трактують як порушення, що завдають шкоду особистості, суспільству, державі та є підставою притягнення порушника до юридичної відповідальності. Інші джерела розглядають проступок як вчинок, що порушує будь-які норми

-
- Правопорушення військовослужбовців і працівників державної прикордонної служби України: поняття, класифікація та особливості / Б. П. Ганьба, О. Б. Ганьба // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2016. – № 2(14) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2016/n2/16hbpkto.pdf>.

(моральні, релігійні тощо), правила поведінки, загальноприйнятий порядок [12, с. 145].

Відповідно до ст. 9 КУпАП, адміністративним проступком визнається протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність. У цій же статті зазначається перелік загальних ознак адміністративного проступку: протиправність, винність, караність тощо [13].

Усі зазначені характеристики однаковою мірою стосуються й адміністративних проступків, що вчиняють військовослужбовці або працівники Держприкордонслужби України.

Однак вони характеризуються і низкою специфічних ознак. Так, важливими специфічними ознаками такого різновиду адміністративних проступків є те, що: а) їх учиняють спеціальні суб'єкти, якими можуть виступати суб'єкти, що безпосередньо здійснюють охорону державного кордону; б) вони вчиняються у сфері забезпечення недоторканності державного кордону й охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні (ст. 1 Закону України «Про Державну прикордонну службу України») [14]; в) їх вчинення пов'язано з виконанням професійних обов'язків військовослужбовцями та працівниками, які забезпечують охорону державного кордону України; г) їх учиняють спеціальні суб'єкти з використанням свого службового становища.

Виходячи з викладеного, адміністративний проступок, що вчиняють військовослужбовці та працівники Держприкордонслужби України, – це суспільно шкідлива, протиправна, винна дія чи бездіяльність

-
- Правопорушення військовослужбовців і працівників державної прикордонної служби України: поняття, класифікація та особливості / Б. П. Ганьба, О. Б. Ганьба // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2016. – № 2(14) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2016/n2/16hbpkto.pdf>.

військовослужбовця або працівника, який, здійснюючи свої повноваження щодо забезпечення охорони державного кордону, посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління, за що законом передбачено адміністративну або дисциплінарну відповідальність.

Одним з найбільш суспільно шкідливих різновидів адміністративного проступку є корупційне правопорушення. У світлі глобальної міжнародної проблеми поширення такого явища, як корупція, законодавцем йому приділено значно більше уваги в окремій главі КУпАП «Адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією», у якій подано правову характеристику зазначених правопорушень, передбачених ст. 172-4, 172-5, 172-6, 172-7, 172-8, 172-9 КУпАП, суб'єктами вчинення яких також визнано військові посадові особи.

Зважаючи на практику діяльності прикордонної служби та статистику скоєних правопорушень у період з 2007 по 2013 рр., до основних ризиків учинення корупційного правопорушення у сфері охорони державного кордону слід віднести: використання службового становища; використання або розпорядження фінансовими чи матеріальними ресурсами; здійснення оперативно-розшукової діяльності; прийняття кадрових рішень; проведення конкурсних або тендерних процедур; притягнення фізичних осіб до юридичної відповідальності; сумісництво та суміщення з іншими видами діяльності; реалізація контрольних повноважень тощо.

На підставі викладеного й узагальнюючи норми національного законодавства, можна виокремити такі основні ознаки корупційного правопорушення, вчинюваного військовослужбовцями та працівниками Держприкордонслужби України: 1) таке діяння має корисливу антисуспільну мету і спрямоване на незаконне одержання

-
- Правопорушення військовослужбовців і працівників державної прикордонної служби України: поняття, класифікація та особливості / Б. П. Ганьба, О. Б. Ганьба // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2016. – № 2(14) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2016/n2/16hbpkto.pdf>.

військовослужбовцем або працівником неправомірної вигоди, матеріальних чи нематеріальних благ; 2) вчинюється з використанням службових повноважень і пов'язаних із ними можливостей; 3) вчинюється спеціальним суб'єктом умисно; 4) вчинюється з власних корисливих мотивів в особистих інтересах або в інтересах фізичних чи юридичних осіб; 5) воно має порушувати норми антикорупційного законодавства України.

Отже, можна констатувати, що корупційним проступком у сфері охорони державного кордону є протиправне діяння військовослужбовця або працівника відповідного органу, скоєне з використанням своїх службових повноважень і пов'язаних з ними можливостей, що переслідує корисливу, антисуспільну мету і спрямоване на незаконне одержання неправомірної вигоди, матеріальних чи нематеріальних благ і суперечить вимогам антикорупційного законодавства України.

Відповідно до статистики вчинених правопорушень у сфері діяльності Держприкордонслужби України за період з 2007 по 2013 рр., військовослужбовці та працівники Держприкордонслужби України у 2007 р. здебільшого вчиняли такі корупційні правопорушення: відмова фізичним та юридичним особам в інформації, надання якої передбачено правовими актами, умисне її затримання, надання недостовірної чи неповної інформації (пункт «г» ч. 1 ст. 5 Закону України «Про боротьбу з корупцією»), – усього зафіксовано 21 випадок.

У 2008 р. аналогічних корупційних діянь зафіксовано 12 випадків. Окрім зазначеного, військовослужбовці та працівники Держприкордонслужби України незаконно займалися підприємницькою діяльністю безпосередньо чи через посередників або підставних осіб, були повіреними третіх осіб у справах державного органу, в якому вони

▪ Правопорушення військовослужбовців і працівників державної прикордонної служби України: поняття, класифікація та особливості / Б. П. Ганьба, О. Б. Ганьба // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2016. – № 2(14) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2016/n2/16hbpkto.pdf>.

працювали, а також виконували роботу на умовах сумісництва, що також визнається корупційним адміністративним проступком (пункт «б» ч. 1 ст. 5 Закону України «Про боротьбу з корупцією») – усього зареєстровано дев'ять випадків.

У 2009 р. за незаконне одержання військовослужбовцями та працівниками Держприкордонслужби України матеріальних благ, послуг, пільг або інших переваг тощо (пункт «а» ч. 2 ст. 1 Закону України «Про боротьбу з корупцією») було зафіксовано чотири випадки.

У 2010 р. притягнуто до відповідальності дев'ять військовослужбовців та працівників Держприкордонслужби України за вчинення уже згадуваних корупційних проступків, передбачених пунктом «г» ч. 1 ст. 5 Закону України «Про боротьбу з корупцією», передбачених пунктом «а» ч. 2 ст. 1 цитованого Закону України – вісім осіб.

У 2011 р. за корупційне правопорушення, передбачене ст. 1722 КУпАП, притягнуто одну особу, передбачене ст. 1723 КУпАП – одного військовослужбовця, передбачене ст. 1723 КУпАП – також одну особу.

У 2012 р. за корупційне правопорушення, передбачене ст. 1722 КУпАП, притягнуто три військовослужбовці, передбачене ст. 1724 КУпАП – дві особи.

У 2013 р. за корупційне правопорушення, передбачене ст. 1726 КУпАП, притягнуто два військовослужбовці.

Проте найбільш характерним і масовим правопорушенням у сфері охорони державного кордону є дисциплінарний проступок, за вчинення якого відповідні суб'єкти несуть дисциплінарну відповідальність.

Дисциплінарний статут Збройних Сил України (ст. 45) зазначає, що дисциплінарний проступок полягає в невиконанні (неналежному виконанні) військовослужбовцем своїх службових обов'язків, порушенні

▪ Правопорушення військовослужбовців і працівників державної прикордонної служби України: поняття, класифікація та особливості / Б. П. Ганьба, О. Б. Ганьба // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2016. – № 2(14) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2016/n2/16hbpkto.pdf>.

військовослужбовцем військової дисципліни або громадського порядку [15].

У сучасній науці відсутнє єдине тлумачення дисциплінарного проступку, про що свідчать аналізовані нами джерела. Однак майже в усіх них зазначено, що дисциплінарний проступок розглядається як правопорушення, яке порушує дисципліну в певній сфері людської діяльності, а саме в трудових, виробничих, службових, військових та інших правовідносинах [4, с. 479; 16, с. 292–293].

Дисциплінарному проступку, що вчиняється суб'єктами у сфері охорони державного кордону, характерні ознаки, притаманні адміністративному проступку. Проте, окрім них, у світлі приписів норм Дисциплінарного статуту Збройних Сил України та інших дисциплінарних статутів зазначеному делікту притаманні й інші специфічні особливості, а саме: 1) скоєння дисциплінарного проступку суб'єктом у досліджуваній нами сфері потребує офіційного попередження порушника про належне виконання ним обов'язків по службі, а за необхідності – накладання дисциплінарного стягнення; 2) на військовослужбовця можуть бути накладені лише ті дисциплінарні стягнення, які визначені Дисциплінарним статутом України і відповідають військовому званню військовослужбовця та межах дисциплінарної влади командира (начальника) відповідного органу; 3) прийняття рішення командиром (начальником) про дисциплінарне стягнення може передувати службове розслідування з метою уточнення обставин його скоєння, встановлення причин і умов, що сприяли вчиненню правопорушення, та встановлення ступеня вини правопорушника; 4) з метою громадського впливу на порушників військової дисципліни можна обговорювати їх діяння на зборах особового складу залежно від військового звання правопорушника; 5) вчинення

▪ Правопорушення військовослужбовців і працівників державної прикордонної служби України: поняття, класифікація та особливості / Б. П. Ганьба, О. Б. Ганьба // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2016. – № 2(14) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2016/n2/16hbpkto.pdf>.

дисциплінарного проступку відповідним суб'єктом у сфері охорони державного кордону є підставою для усунення військовослужбовців від виконання службових обов'язків; б) стосовно кожного випадку зазначеного правопорушення старший начальник зобов'язаний прийняти відповідне рішення тощо [15, ст. 5, 45–47, 83, 84].

На основі аналізу наукових джерел, норм Дисциплінарного статуту України та інших нормативно-правових актів можна доповнити зазначений перелік специфічних особливостей дисциплінарного проступку ще й такими додатковими характеристиками: а) накладання дисциплінарного стягнення потребує дотримання правил військової субординації з урахуванням звання і посади правопорушника; б) дисциплінарний проступок за своєю юридичною природою не становить значної шкоди і, зокрема, суспільної небезпеки; в) у зв'язку з тим, що дисциплінарний проступок є досить поширеним правопорушенням, військовослужбовець органу охорони державного кордону, який систематично скоює зазначений делікт, автоматично стає суб'єктом профілактичної та правовиховної роботи, і на підставі стійкої системності їх вчинення навіть може бути звільнений з числа військовослужбовців; г) дисциплінарний проступок має не тільки протиправний характер, а й аморальний, що є ознакою аморальної поведінки військовослужбовця.

Як показує практика несення служби в органах і підрозділах Держприкордонслужби України, найбільш розповсюдженими є дисциплінарні проступки, пов'язані з порушенням розпорядку дня або неналежного здійснення посадових повноважень.

На основі аналізу й узагальнення викладеного пропонуємо таке визначення дисциплінарного проступку у контексті нашого дослідження: це протиправне винне діяння, яке вчиняється військовослужбовцями або

-
- Правопорушення військовослужбовців і працівників державної прикордонної служби України: поняття, класифікація та особливості / Б. П. Ганьба, О. Б. Ганьба // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2016. – № 2(14) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2016/n2/16hbpkto.pdf>.

працівниками у сфері охорони державного кордону України і полягає у невиконанні або неналежному виконанні зазначеними суб'єктами своїх службових обов'язків, порушенні ними військової дисципліни або громадського порядку та тягне за собою дисциплінарну відповідальність згідно з Дисциплінарним статутом Збройних Сил України.

Проаналізувавши окремі види правопорушень, які мають місце у сфері охорони державного кордону України, виокремивши їх специфічні ознаки, розглянувши поняття, критерії класифікації, пропонуємо доповнити викладену раніше систему класифікації видів таких правопорушень додатковими критеріями: 1) за ознакою провокованості: правопорушення, спровоковані іншими особами, і неспровоковані, які вчиняються за задумом самого суб'єкта; 2) за службовим статусом суб'єктів, які вчинили правопорушення: протиправні діяння військовослужбовців і протиправні діяння працівників; 3) за субординацією суб'єктів: правопорушення керівного складу та правопорушення рядових виконавців; 4) за обставинами та часом скоєння: правопорушення, скоєні під час виконання службових обов'язків та правопорушення, учинені в позаслужбовий час; 5) за системною ознакою: ситуативно-випадкові, систематичні; 6) за інтересами вчинення: у власних інтересах суб'єктів їх вчинення, в інтересах близьких родичів, в інтересах старших начальників, в інтересах колег по службі (роботі), в інтересах представників організованих злочинних угруповань тощо; 7) залежно від виду органу охорони державного кордону, у якому проходить службу суб'єкт правопорушення: правопорушення персоналу прикордонного загону, окремого контрольно-пропускного пункту або авіаційної частини тощо; 8) за територією вчинення: правопорушення, учинені на території України; правопорушення, учинені у прикордонній смузі;

-
- Правопорушення військовослужбовців і працівників державної прикордонної служби України: поняття, класифікація та особливості / Б. П. Ганьба, О. Б. Ганьба // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2016. – № 2(14) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2016/n2/16hbpkto.pdf>.

правопорушення, вчинені в межах контрольованого прикордонного району.

Відповідно до вищевикладеного та з урахуванням додаткових критеріїв класифікації правопорушень військовослужбовців і працівників Держприкордонслужби України продовжимо аналіз їх на основі статистичних даних Держприкордонслужби України, узагальнених протягом семи років (2007–2013 рр.).

При цьому варто застережити, що наш аналіз статистичних даних може дещо не збігатися з офіційною статистикою Держприкордонслужби України з тих причин, що Адміністрація Держприкордонслужби України в одних випадках рахує кількість злочинів за суб'єктами їх скоєння, а в інших – за складами правопорушень. Ми ж аналізуємо та відображаємо лише ті злочини й адміністративні правопорушення, які скоєні військовослужбовцями та працівниками органів і підрозділів охорони державного кордону.

У досліджуваній сфері найбільш суспільно небезпечним видом правопорушень є злочин, тому проаналізуємо його динаміку за вказаний період.

Загальна кількість злочинів, учинених військовослужбовцями та працівниками Держприкордонслужби України в період 2007–2013 рр., становить 521 злочин. Загальна кількість адміністративних правопорушень (корупційних правопорушень) становить 144 факти.

Зокрема, у 2007 р. у Держприкордонслужбі України кількість зареєстрованих злочинів становить 134, у 2008 р. – 92, у 2009 р. – 83, у 2010 р. – 81, у 2011 р. – 63 злочини, у 2012 р. – 34, у 2013 р. – 34. Адміністративних правопорушень (насамперед корупційних проступків)

▪ Правопорушення військовослужбовців і працівників державної прикордонної служби України: поняття, класифікація та особливості / Б. П. Ганьба, О. Б. Ганьба // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2016. – № 2(14) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2016/n2/16hbpkto.pdf>.

зареєстровано у 2007 р. – 55, у 2008 р. – 34, у 2009 р. – 25, у 2010 р. – 20, у 2011 р. – 3, у 2012 р. – 5, у 2013 р. – 2.

Дослідження, з урахуванням часу вчинення правопорушень, дало змогу дійти таких висновків: при виконанні службових обов'язків у період з 2007 по 2013 рр. було вчинено 395 злочинів. З них у 2007 р. – 102, у 2008 р. – 74, у 2009 р. – 55, у 2010 р. – 64, у 2011 р. – 46, у 2012 р. – 23, у 2013 р. – 31, а вчинених у позаслужбовий час за вказаний період зафіксовано всього 126 злочинів. З них у 2007 р. – 32, у 2008 р. – 18, у 2009 р. – 28, у 2010 р. – 17, у 2011 р. – 17, у 2012 р. – 11, у 2013 р. – 3.

На основі цих статистичних даних можна проаналізувати, що відсоток злочинів, учинених у позаслужбовий час, не перевищує 24 % від загальної річної кількості вчинених злочинів окремо у 2007, 2008, 2010 та 2013 рр. До того ж у 2009, 2011 та 2012 рр. цей показник збільшився, відповідно, до 33, 27 та 32 %.

Аналіз злочинів, залежно від статусу суб'єктів, які їх вчинили (правопорушення військовослужбовців чи працівників), свідчить про таке: у період 2007–2013 рр. військовослужбовцями було вчинено 514 злочинів. З них у 2007 р. – 134, у 2008 р. – 92, у 2009 р. – 81, у 2010 р. – 80, у 2011 р. – 62, у 2012 р. – 32, у 2013 р. – 33 злочини. Зокрема, працівниками за вказаний період вчинено всього 7 злочинів. З них у 2009 р. – 2, у 2010 р. – 1, у 2011 р. – 1, у 2012 р. – 2, у 2013 р. – 1. Отже, працівники Держприкордонслужби виступають суб'єктами злочинів як виняток, що є досить позитивним фактом [17–23].

Результати аналізу динаміки злочинності та інших правопорушень свідчать про позитивну тенденцію щодо зниження їх рівня протягом семи років, однак пропонована статистика не враховує латентну складову правопорушності.

-
- Правопорушення військовослужбовців і працівників державної прикордонної служби України: поняття, класифікація та особливості / Б. П. Ганьба, О. Б. Ганьба // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2016. – № 2(14) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2016/n2/16hbpkto.pdf>.

Наукою доведено, що надмірна кількість правопорушень негативно впливає на репутацію та імідж будь-якого правоохоронного органу, у тому числі і Держприкордонслужби України. Тому всі заінтересовані структури прагнуть до мінімізації їх кількості у статистичній звітності, що потрібно враховувати в дослідницькій роботі та профілактичній діяльності.

Висновки. На основі окреслення та узагальнення теоретичних положень, виділення специфічних особливостей і додаткових критеріїв класифікації, аналізу емпіричних і теоретичних здобутків щодо злочинів, адміністративних та дисциплінарних проступків, а також корупційних діянь військовослужбовців і працівників Держприкордонслужби України стало можливим сформулювати авторські визначення зазначених видів правопорушень з урахуванням їх специфіки у сфері охорони державного кордону України.

Аналіз статистичних даних злочинності військовослужбовців і працівників Держприкордонслужби України й узагальнення показників звітності, порівняння їх з фактичним станом правопорушності свідчить про те, що у сфері охорони державного кордону домінують правопорушення військовослужбовців над правопорушеннями працівників, умисних над необережними, корисливих над некорисливими.

Список використаних джерел

1. Про схвалення Стратегії розвитку Державної прикордонної служби : розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2015 р. № 1189-р.
2. Скакун О. Ф. Теорія права і держави : підруч. / О. Ф. Скакун – 4-те видання допов. і перероб. – К. : Алерта, 2014. – 524 с.

▪ Правопорушення військовослужбовців і працівників державної прикордонної служби України: поняття, класифікація та особливості / Б. П. Ганьба, О. Б. Ганьба // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2016. – № 2(14) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2016/n2/16hbpkto.pdf>.

3. Большой юридический словарь / под ред. А. Я. Сухарева, В. Д. Зорькина, В. Е. Крутских. – М. : ИНФРА-М, 1998. – VI, 790 с. – (Библиотека словарей «ИНФРА-М»).
4. Проблемы общей теории права и государства : учеб. для вузов ; под общ. ред. член-кор. РАН, д-ра юрид. наук, проф. В. С. Нерсесянца. – М. : Издат. группа «НОРМА–ИНФРА». – М., 1999. – 832 с.
5. Кримінологія : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / [О. М. Джужа, Я. Ю. Кондратьєв, О. Г. Кулик та ін.] ; за заг. ред. О. М. Джужи. – К. : Юрінком Інтер, 2002. – 416 с. – Бібліогр. : 336–391.
6. Фролова О. Г. Злочинність і система кримінальних покарань (соціальні, правові та кримінологічні проблеми й шляхи їх вирішення за допомогою логіко-математичних методів) : [навч. посіб.] / О. Г. Фролова – К. : Артєк, 1997. – 208 с.
7. Ануфрієв М. І. Управлінські шляхи зміцнення дисципліни в органах внутрішніх справ (соціолого-правові аспекти) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Ануфрієв Микола Іванович. – Х., 1998. – 190 с.
8. Стародубцев А. А. Організаційно-правові питання діяльності інспекції особового складу щодо зміцнення законності і дисципліни в органах внутрішніх справ : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Стародубцев Андрій Андрійович. – Х., 1999. – 185 с.
9. Debra S. Lee, J. D. American Legal English. Using language in legal contexts: Michigan series in English for academic and professional purposes. / Debra S. Lee, J. D., Charles Hall, Susan M. Barone. – 2nd edition. – Michigan : The University of Michigan Press, 2007. – 298 с. – ISBN-13: 978-0-472-03206-8.
10. Кримінальний кодекс України від 5 квіт. 2001 р. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу :

▪ Правопорушення військовослужбовців і працівників державної прикордонної служби України: поняття, класифікація та особливості / Б. П. Ганьба, О. Б. Ганьба // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2016. – № 2(14) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2016/n2/16hbpkto.pdf>.

<http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2341-14.htm>.

11. Бачинин В. А. Философия права. Краткий словарь / В. А. Бачинин, В. П. Сальников. – СПб. : Лань, 2000. – 400 с. – (Мир культуры, истории и философии).
12. Манжула А. А. Проступок: історія виникнення поняття, ознаки та особливості прояву в законодавстві / А. А. Манжула // Митна справа. – 2011. – № 4 (76). – С. 142–148.
13. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 груд. 1984 р. // Відомості Верховної Ради Української РСР. – 1984. – Дод. до № 51. – Ст. 1122.
14. Про Державну прикордонну службу України : Закон України від 3 квіт. 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 27. – Ст. 208; Відомості Верховної Ради. – 2011. – № 32. – Ст. 316.
15. Про Дисциплінарний статут Збройних Сил України : Закон України від 24 берез. 1999 р. // Відомості Верховної Ради. – 1999. – № 22–23. – Ст. 197.
16. Загальна теорія права : Підручник / За заг. ред. М. І. Козюбри. – К. : Ваіте, 2016. – 392 с.
17. Про стан правопорядку та дисципліни у 2007 році та завдання на 2008 рік : наказ Адміністрації Держприкордонслужби України від 18 січ. 2008 р. № 49.
18. Про стан правопорядку та дисципліни у 2008 році та завдання на 2009 рік : наказ Адміністрації Держприкордонслужби України від 16 січ. 2009 р. № 36.
19. Про стан правопорядку та дисципліни у 2009 році та завдання на 2010 рік : наказ Адміністрації Держприкордонслужби України від 18 січ. 2010 р. № 59.

▪ Правопорушення військовослужбовців і працівників державної прикордонної служби України: поняття, класифікація та особливості / Б. П. Ганьба, О. Б. Ганьба // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2016. – № 2(14) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2016/n2/16hbpkto.pdf>.

20. Про стан правопорядку та дисципліни у 2010 році та основні завдання на 2011 рік : наказ Адміністрації Держприкордонслужби України від 14 січ. 2011 р. № 23.

21. Про стан правопорядку та дисципліни у 2011 році та основні завдання на 2012 рік : наказ Адміністрації Держприкордонслужби України від 23 груд. 2011 р. № 103.

22. Про стан правопорядку та дисципліни у 2012 році та основні завдання на 2013 рік : наказ Адміністрації Держприкордонслужби України від 11 січ. 2013 р. № 3 од.

23. Про стан правопорядку та дисципліни у 2013 році та основні завдання на 2014 рік : наказ Адміністрації Держприкордонслужби України від 21 січ. 2014 р. № 12 аг.

Ганьба Б. П., Ганьба О. Б.

Правопорушення військовослужбовців і працівників Державної прикордонної служби України: поняття, класифікація та особливості

Робота присвячена комплексному дослідженню поняття та змісту правопорушень військовослужбовців і працівників Державної прикордонної служби України, систематизації їх основних видів, класифікації за додатковими критеріями та аналізу особливостей прояву на основі статистичних та аналітичних даних щодо стану правопорушень у досліджуваній сфері.

Ключові слова: правопорушення, військовослужбовці, працівники, Державна прикордонна служба України, злочин, адміністративний проступок, дисциплінарний проступок, корупційне правопорушення.

▪ Правопорушення військовослужбовців і працівників державної прикордонної служби України: поняття, класифікація та особливості / Б. П. Ганьба, О. Б. Ганьба // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2016. – № 2(14) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2016/n2/16hbpkto.pdf>.

Ганьба Б. П., Ганьба О. Б.

Правонарушения военнослужащих и работников Государственной пограничной службы Украины: понятие, классификация и особенности

Работа посвящена комплексному исследованию понятия и содержания правонарушений военнослужащих и работников Государственной пограничной службы Украины, систематизации их основных видов, классификации по дополнительным критериям и анализа особенностей проявления на основе статистических и аналитических данных о состоянии правонарушений в исследуемой сфере.

Ключевые слова: правонарушение, военнослужащие, работники, Государственная пограничная служба Украины, преступление, административный проступок, дисциплинарный проступок, коррупционное правонарушение.

Ganba B. P., Ganba O. B.

Offences of the servicemen and civilian employees of the State border guard service of Ukraine: concept, classification and features

The work is devoted to the complex study of the concept and content of the offences of the servicemen and civilian employees of the State Border Guard Service of Ukraine, systematization of their main types, classification according to additional criteria and analysis of the peculiarities of manifestations on the basis of statistical and analytical data about the state of offenses in the study area.

Key words: offence, servicemen, civilian employees, State border guard service of Ukraine, crime, administrative offense, misconduct, corruption.

-
- Правопорушення військовослужбовців і працівників державної прикордонної служби України: поняття, класифікація та особливості / Б. П. Ганьба, О. Б. Ганьба // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2016. – № 2(14) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2016/n2/16hbpkto.pdf>.